

Manel Gimeno: «El patrimoni que tenim aquí sobre Guerra Civil costa de trobar en altres llocs»

Conversem amb Manel Gimeno, expert pallarès en Guerra Civil

En Manel Gimeno és tota una autoritat al Pallars per tot allò que fa referència a la Guerra Civil. Ell ha documentat tot allò que va passar a nivell local per a dotar-ho de dimensió global. El Pallars va ser un focus d'interès internacional els anys que va ser escenari d'una guerra que anticiparia d'alguna manera la història de la segona meitat del segle XX. Potser els anglesos se'ns miraven des de la distància de la mateixa manera que nosaltres ens mirem el conflicte a Síria a les notícies. I tota aquesta memòria històrica va caure a l'oblit durant el franquisme i les primeres dècades de la democràcia. Gràcies a persones com el Manel, sabem fil per randa allò que va passar a les nostres valls.

Quedem amb ell a Pobla on xerrem de forma distesa caminant pels carrers del poble. De seguida es nota que el Manel és un home metòdic i rigorós, característiques que l'han portat a un reconeixement per la seva feina com a historiador. El seu llibre *Revolució, guerra i repressió al Pallars (1936-1939)* és imprescindible per entendre com es va viure la Guerra Civil a nivell comarcal i més específicament al Pallars.

En Manel Gimeno és tot un especialista sobre la Guerra Civil al Pallars. Foto: Lluís Roy

Què et va fer interessar per la història de la Guerra Civil al Pallars?

Va ser als anys vuitanta. Com gairebé tothom de la meua generació jo no en coneixia res. Però

llavors treballava a FECSA amb un home que havia fet la guerra i li agradava explicar-la als companys que suposo que devien estar farts de sentir-lo. Però jo que era un xaval bastant jove sentia curiositat. A més, vaig trobar que explicava la guerra sense acritud, era un home de la lleva del biberó, tenia divuit anys quan va anar a la guerra i a ell no li va passar res greu, per ell havia estat més una aventura que una desgràcia.

A partir d'aquí vas anar estirant el fil.

Sí, i vaig començar a preguntar a altres persones i em vaig adonar que cadascú explicava la seva pròpia història de la guerra. El que era de Pobla explicava el que havia passat a Pobla i el que era de Rialp la seva història a Rialp però no hi havia una memòria col·lectiva de què havia passat al Pallars en conjunt. Havien sentit parlar de la repressió o de Sant Corneli però no sabien ben bé què significaven. A més em vaig anar donant compte que tal com ho explicava la majoria de la gent allò havia estat una veritable desgràcia.

I et vas dedicar a refer el trencaclosques.

Era un moment on la gent que recordava la Guerra Civil ja tenia uns seixanta o setanta anys i vaig pensar que aquesta memòria es perdria aviat. Vaig fer moltes entrevistes i vaig buscar en arxius municipals. Pràcticament no hi havia llibres, podríem dir que només dos que parlessin del Pallars: *Mil días de fuego* de José María Gárate Córdoba que només parlava dels nacionals i un altre de Lluís Segalàs que parlava molt poquet del Pallars Sobirà. Els arxius municipals estaven totalment desordenats i era molt complicat trobar la informació. A més, de la repressió no n'havia quedat res.

També vas fer una recerca dels objectes que havien quedat a les trinxeres.

Després de la Guerra Civil van venir els equips de recuperació que només van recollir els objectes que estaven en llocs accessibles. La gent durant la dictadura no s'havia atrevit a tocar res o sigui que es podien trobar molts objectes al voltant del front del Pallars.

Quan vas començar la recerca la Guerra Civil era un tema tabú encara?

Totalment. Els nostres llibres d'història si no recordo malament s'acabaven amb Alfonso XIII i la dictadura de Primo de Rivera. Hauria estat molt fàcil que la gent, al trobar-se al mercat, s'hagués anat explicant les històries de diferents llocs, però vaig veure que ningú sabia res tret del que havia vist a casa. Això va ser molt important des del punt de vista de la recerca, perquè tot el que m'explicaven eren experiències viscudes en primera persona.

Era molt diferent la forma d'explicar la història entre les dones i els homes?

Has de pensar que la meua principal font d'informació van ser dones. Els homes que llavors eren joves havien estat al front fora del Pallars i els que eren més vells als anys vuitanta ja estaven morts. Els homes no m'explicaven gran cosa perquè generalment no havien viscut la guerra a casa nostra.

Entre els dos Pallars també vas veure diferències?

Sí, i moltes. El Pallars Jussà llavors era una societat més oberta, sobretot gràcies a les hidroelèctriques que havien portat molta gent de fora. Al Sobirà la societat era molt més tancada i la memòria es va conservar molt més. A més la repressió va ser molt més forta. Pensa que repressors i represaliats van conviure al mateix poble durant quaranta anys.

Posició franquista controlant la vall d'Unarre. Foto: Front del Pallars

Per què va ser més forta la repressió al Sobirà?

Va ser conseqüència de diversos factors. Allí els ajuntaments sempre havien estat controlats per gent de cases bones. Amb la República la gent jove es va posar al davant, no és que la política fos el més important, simplement veien una possibilitat de canviar les coses. Després va venir la guerra, la crema d'esglésies i l'afusellament de capellans i amb la tornada a l'ordre reestablert, la gent que més havien perdut amb la república havien vist créixer el rancor i s'ho havien pres com una ofensa personal. Per una altra banda, la geografia era més abrupta i va propiciar que hi haguessin més atacs republicans a la rereguarda. Els generals franquistes van decidir que per evitar aquests atacs augmentarien també la repressió sobre la població civil.

Es va ajuntar el pa amb la gana.

Uns tenien ganes de venjança i els altres tenien ganes de càstigs exemplars. I pel mig, un militar que no va ser tan assenyat com el que vam tenir al Jussà.

La gent llavors tenia alguna noció de la magnitud global del conflicte?

Tenien una percepció totalment diferent. Un exemple, al vell de cal Rei de Figuerola li va tocar fer la guerra amb els nacionals. En un moment donat el van enviar a Mata-solana que està a uns deu quilòmetres en línia recta de Figuerola i ell, amb divuit o dinou anys, no sabia on era. Amb això et vull dir que la gent tenia un coneixement geogràfic molt limitat i no coneixia gaires coses més que no fossin la vida del seu poble i de la seva pròpia família.

En funció del bàndol suposo que la població tenia un record diferent de què havia passat.

Hi havia dos grups de persones. Els que ho havien viscut com una tragèdia perquè havien perdut

familiars i els que havien estat del bàndol guanyador que ho van viure d'una altra manera menys traumàtica. Pensa amb un poble com Tremp, Pobla o Sort, les noies joves de dretes que s'havien afiliat a la Falange Española de las JONS anaven amb uniforme pel carrer i vivien cada dia l'animació inherent a la presència de molts joves soldats i oficials amb ganes de passar-ho bé els dies de descans dels combats, cosa que es traduïa en balls gairebé diaris.

Pels perdedors deuria ser molt diferent.

Molts dels que havien estat classificats com a republicans van ser evacuats, se'ls emportaven amb la família durant tres o quatre mesos en un poble de l'interior d'Espanya. Pels guanyadors, en canvi, gairebé l'única amenaça que rebien era la pròpia guerra.

Hi van haver molts bombardejos al Pallars?

Alguns. I aquí s'ha de diferenciar molt bé entre Pobla i Tremp i la resta del Pallars. Pobla i Tremp tenien centrals elèctriques. A través de la xarxa de centrals, quan es localitzava un avió a Camarasa es comunicava i, com que les centrals estaven coordinades amb els pobles, es feia sonar la sirena.

Es bombardejaven directament els pobles?

No és que es bombardegessin els pobles, apuntaven a les concentracions de soldats que normalment eren al costat dels pobles. Com que la precisió no era com l'actual, potser intentaven bombardejar una concentració de militars a la Font Vella de Tremp i la bomba queia a la Plaça de la Creu. Però de destruccions grosses només n'hi va haver al Poble d'Isona.

Encara queda algun rastre de la guerra als interiors dels pobles.

Dins dels pobles pocs. A Figuerola, per exemple, hi ha un dels testimonis més impactants, a la façana de la casa del Daniel Riu hi queda rastre de l'impacte de la metralla d'un projectil. Però fora de pobles hi queden molts testimonis. El Pallars és dels llocs on hi queden més restes. Pensa que pràcticament es pot anar des de Terradets fins al Port de la Bonaigua seguint les trinxeres.

I creus que s'ha fet suficient esforç per mantenir viva aquesta memòria històrica?

Jo diria que des de les escoles de Tremp i Pobla sí. Durant força anys cada any hem anat amb els professors a les trinxeres de Vilanoveta i els alumnes tenien una part del temari sobre la Guerra Civil al Pallars.

I a nivell d'institucions?

A nivell institucional poc.

Però sí que hi ha espais que recuperen aquesta memòria no? Penso amb Isona...

Sí, allí s'hi va indicar un itinerari i hi vaig col·laborar. El problema d'aquestes coses és el manteniment.

Durant molts anys, però, hi ha hagut un gran debat sobre la necessitat o no de recuperar la memòria històrica.

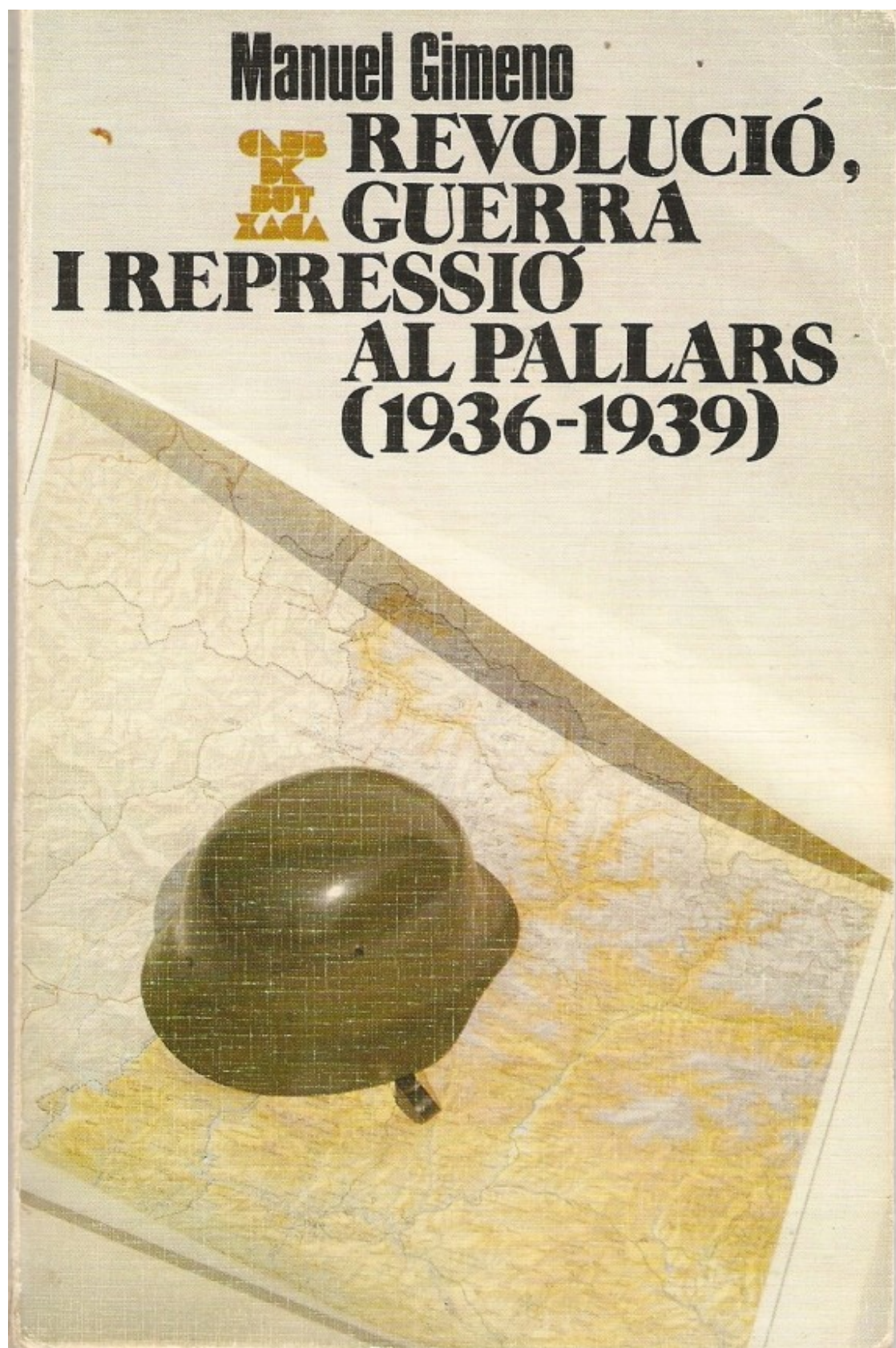
I des del meu punt de vista es va perdre una gran oportunitat. Un dels primers llibres que es van publicar, sinó el primer, de la Guerra Civil a nivell comarcal és el que vam fer aleshores (Revolució, guerra i repressió al Pallars, Abadia de Montserrat, 1986). A partir de llavors la gent es va desinhibir i va començar a parlar-ne obertament. Però en aquell moment només dos ajuntaments van tenir interès en donar a conèixer aquest patrimoni: van ser el d'Isona que va voler netejar tota una sèrie de posicions que quedaven a la muntanya de Conques i el d'Aramunt que va netejar les trinxeres de Vilanoveta per fer-les visitables.

Per què dius que vam perdre una oportunitat?

Perquè era un moment en què a Catalunya a penes se'n parlava i podia ser una cosa innovadora. No hagués salvat res, però hagués estat un interès turístic afegit. El patrimoni sobre Guerra Civil que tenim aquí costa de trobar en altres llocs. Ara ja és una cosa que s'ha recuperat i a molts altres llocs on fins i tot s'han fet reconstruccions. Aquí tenim l'original!

Però a la gent li continua interessant?

Sí, es manté l'interès. Paral·lelament a la marxa del 'Camí de les trinxeres', que és una cursa de muntanya en què es puja a Sant Corneli, fem una passejada familiar alternativa pels voltants de Sant Corneli on visitem trinxeres de la Guerra Civil. Cada any visitem llocs nous i a la gent li agrada perquè a més de visitar indrets de la nostra història coneixen parts de la nostra geografia que difícilment visitarien.

Encara continues fent recerca?

Ara estic en un nou projecte. Gràcies a que he pogut accedir a molts arxius militars tinc molta informació nova i ara estic fent un dietari de la guerra al Pallars. Els documents d'arxiu només són d'un bàndol (els nacionals) però també compto amb memòries i diaris personals de combatents republicans.

Això ha de ser una feina de "xinos"!

Sobretot perquè si no conegués molt bé el terreny no podria fer-ho. La gent que era de fora en les seves memòries no esmenta les situacions exactes sinó que descriuen barrancs, muntanyes, etc.

Això es publicarà?

En principi no en tinc intenció, però ja veurem.

I a més has escrit una història del comerç a Pobla.

Hem publicat un parell de llibres il·lustrats sobre la història del comerç de Pobla i de Sort. Hi ha la història dels comerços des de 1880 quan s'implantà la matriu industrial. M'he documentat molt amb factures de l'època i ara m'estic plantejant escriure un llibre sobre la història general del comerç als dos Pallars. Per la gent dels pobles és una història molt interessant, veure el record que porta a la gent és tan gratificant com el tema de la Guerra Civil. La Guerra Civil és més universal i la història del comerç té un interès local però totes dues parlen de la nostra memòria col·lectiva.